

Ilustrirani Glasnik

Letno stane 12 K (ena številka 30 din.), za Nemčijo 14 K, za druge države in Ameriko 16 K. — Slike in dopisi se pošiljajo uredništvu „Ilustr. Glasnika“ v Ljubljani [Katol. Tiskarna], naročnina, reklamacije in inserati na upravištvu.

Izhaja ob četrkih 3. januarja 1918

*Srečno novo leto
vsem cenj. naročnikom
želi uredništvo
Ilustr. Glasnika.*

Ljudje od Soče.

Spisal Stanko Bor.

X.

Ali je mogoče . . .

Težki dnevi, prav svinčeni, so ležali na soški dolini. Od ranega jutra do poznega večera se je odigraval peklenski ples — in ginile so hiše s površja zemlje, ginile so v kupe ometa, tramov in kamenja; ginila so cvetoča polja, ginila so v puščobne pasove zemlje: razorane, jama pri jami, kamen pri kamenu, nikjer zelene bilke več; ginili so vrtovi: sadno drevje — suha rebra — je molelo proti nebu, kakor bi hotelo nekoga tožiti, okleščene veje so ležale razmetane po tleh, nezrelo sadje je gnilo; gole štelje so kazale trte, nemo so vpile v svoji zapuščenosti. In v hišah so umirali ljudje in jih je pokopal omet, tramovje in kamenje pod seboj; na razoranem polju so umirali; po vrtovih so ležali nepokopani; golih trt se je tuintam držala krvava capa, ki je priletela sem, ko je lastnika raztrgala granata.

Tudi zvečer in ponoči je bilo nevarno zapuščati podzemna bivališča, vendar me vsa nevarnost ni mogla odvrniti od

vsakovečerne navade in potrebe: sprehoditi se, naužiti se svežega zraka, iti k sosedu-sotrpinu na desni, na levi, po-

vprašati, kako je prebil dan, kako je kosila smrt med njegovimi ljudmi, potožiti mu, iskat tolažbe, prijateljsko se pomeniti.

»Car Kolokol« („kralj zvonov“) v Moskvi, največji na svetu, čigar obseg je znašal 18 metrov in je bil krog 6 metrov visok ter je tehtal skoro 202.000 kg, je tudi — rekviriran.

Ko sem šel mimo hiše, v kateri sem ob mirnih dneh spil marsikatero skodelico mleka, spregovoril mnogo domačih besed: s starim očetom modro in resno, z mlado in staro gosposinjno tolažilno in bodrilno, z otroki cicibansko, ko sem šel mimo, sem zapazil, da je danes izgubila ogel, da jo drže ostali trije le s težavo pokonci. Stopil sem na kup kamenja in ometa, da si ogle-dam škodo od blizu.

Tedaj sem videl na dvorišču voz, ob njem starega očeta, ki je z veliko vnemo nakladal gnoj nanj.

»Kaj pa delate, oče?«

»I, gnoj nakladam, kakor vidite!« je rekel skoro sitno, kakor da ga jezi, da ga vprašujem po stvareh, ki jih gledam z lastnimi očmi.

Osupnilo me je. Po takem dnevu, kot je bil danes, ko je hiša izgubila ogel in leze na to stran, kjer nima opore — naklada gnoj in mi niti ne da prijaznega odgovora kakor dosedaj vselej.

edini tujec v Izraelu? Pospraviti bi bilo treba, kar vzamete s seboj, urediti, kar zakopljete v zemljo, sto in sto malenkosti narediti, da niti kdaj ne bo v tem kratkem času, ki vam je določen — vi pa nakladate gnoj in mislite na oranje za repo...«

Že med mojimi besedami je začel zopet nakladati gnoj na voz. Ko sem nehal, mi je odgovoril od hiše ženski glas z vprašanjem, ki je bilo pol joka: »Torej je res, gospod?«

V silni zadregi sem bil. Da sem vedel, da mlada prisluškuje, bi s starim ne govoril tako odkrito. Z moškim je lažje govoriti o najtežji žrtvi, ki jo mora doprinesti, kot z žensko o najlažji, ki jo šele slutiti. Vendar nisem mogel nazaj, ker je gotovo vse čula.

»Vi tudi še ne veste?«

»Ali... ali je... mogoče...?« je kriknila, kakor da ji je šele v tem hipu jasno, kaj terjajo od nje, kakor da vidi v

rekel jezno. Pogledal me ni, z delom ni prenehal.

Mlada je še vedno ihtela, od nekje iz polteme soji prilagala štiri otroška grla, vmes se je zdajzadaj oglasil tresoč glas, ki je hotel tolažiti, pa je sredi besede zamrl kakor zamorjen po joku.

Tiho sem odšel v bližnji strelski jarek, da posetim tovariša; v srcu je dozorel sklep, da se vrnem, ko se nekoliko potolažijo, in pripravim starca do tega, da stori, kar je njegova dolžnost.

Ni mi dalo miru, žalost, ki sem jo gledal, me je hitro gnala nazaj na svoje pozorišče. Obstal sem pri kupu kamenja in ometa, ki ga je izbila granata iz hiše, in prisluhnil.

»Malo gnoja zapeljeva na njivo v rebru, moja Liska... Malo gnoja, da pognojimo njivico in posejemo repo... Le pridna, moja Liska, pa ničesar se ne boj... Ne bo te ubilo... Na njivico v rebru ni še padla nobena granata...« je govoril starec in vpregal kravo pred voz.

Od nekje iz teme sem čul bolestne vzdih, čul pretrgane besedice ljubezni, ki nameravajo uspavati deco, ali ni ena besedica ni bila popolna, druga polovica kot da je zastala v grlu...

Nisem stopil med nje.

Kropenska.

Prčje zdej to sta-ro le-to, Ži-har smovt-se-li vsi. Ker smozdravna

te-mu
Nov-ga
vča-
šulk jih
si vo-
Dab' št

svi-tu.
le-ta
ka-li.
je k' so
ši-li:
dans mo

svi-tu bi-li, Pa so se od nas lo-či-li, Zdaju grob' le-že mr-tvi.

»Kako to, da nakladate gnoj danes, ravno danes?«

»Nakladam ga, ker je potreba. Za repo pognojim tisto njivo v rebru, na njo še ni padla nobena granata.« Počasi in hladno je govoril, z delom ni prenehal ni za hip.

Stisnilo me je pri srcu. Ali res še ne ve, da mora v par dneh zapustiti domačijo? In kako je to, kak človek je to, da danes, po takih grozotah, ko se mu hiša seseda na kup, mirno nalaga gnoj na voz in misli na repo in njivo v rebru, ki je še ni zadela granata?

»Čudno se mi zdi, oče, da ravno danes, ko...«

»Zakaj bi danes ne?«

»Čudno se mi zdi, da sploh mislite še na pognojitve tiste njive.«

»Ali naj posadim repo v negnojeno zemljo?«

Ni me hotel razumeti.

»Kaj še niste slišali?«

»Kaj?«

»No, to, kar vsi že vedo, in se pripravljajo za odhod.«

Hipoma je prenehal z delom, se nagnil na vile in naglo vprašal: »Torej nas mislijo res pogrnati z doma?«

»Kaj še res ne veste? Vsi tarnajo nad tem, vsa dolina govori samo o tem, vsi, ki morajo iti, jokajo — kako da ste

duhu vso bedo, ki ji grozi v tujimi, kakor da je ta žrtev največja, katero mora dati neizprosni vojni.

Krik je zataval po hiši, ki se je nagibala; nekje iz polteme mu je odgovoril otročji jok; nekje iz polteme sem čul ženski vzdih; krik je zataval po dvorišču, ki je nosilo sledove razdejanja, se odbijal od hleva do kašče, od kašče do hiše, se dotaknil sleherne stvarce, slehernega orodja, sleherne pedi zemlje, ki je bila njihova, ki je bila tako ljubljena... Z dvorišča je pobegnil na razdejani vrt, z vrta na razorano polje. Krik je bil tako bolesten in je tako turobno zadonel po tem razdejanju, da bi vztrepotali tisoči, ki so ga bili posredno povzročili, če bi jim prišel na uho.

Mirno, kakor da ni mlada v srce segajoče kriknila, kakor da pretresljivo ne joče, kakor da ne čuje ženinih vzdihov in otroškega joka, je nakladal z vedno večjo vnemo gnoj na voz.

»Oče, brez vas bodo šli otroci polnagi po svetu. Svetujem vam...«

»Pustite me v miru!«

Pljunil je v dlani, si ju pomencal in ni nehal z delom.

»Bodite pametni, vdajte se v usodo, saj vidite, da ni drugega izhoda...«

»Lepo vas prosim, dajte mi mir!« je

Pod Učko goro.

(Konec.)

Slika iz časa francoske vlade. — Lea Fatur.

Tu se je ustavil Pompilio, vsedel se je in rekel: »Tu sva bolj na samem nego pri meni. Povej mi, kako si zvedela, da sem tu?«

»V težavah sem živela, vzgajala otroka, molila zate. Vedno sem prosila Madono, da dobim kak glas o tebi... Prišlo je pismo...«

Planil je: »Kdo vrača ti je pisal? — Tonio? ...«

»Ne. Pismo je bilo pisano francosko, podpisano je bilo meni neznanu ime. Pozvalo me je, da naj grem k tebi, ker se ženiš — ti, ki si meni zaročen, Pompilio...«

Vstala je tudi ona — stala je tik njega, nad globokim brezdnom, položila mu je roko na ramo in govorila proseče: »Pompilio, kaj je treba tebi hoditi okrog teh deklet in krajev, ki te sovražijo? — Vrni se z menoj domov. Še stoji naša mala hišica, pošten kruh si dobi pošten človek.«

»Ah! Ti sramota in žalost moja! — Pri tebi naj okopavam njivice, naj jem kruh v potu svojega obraza? ... Ne! Jaz

hočem biti bogat in uživati življenje. Ne bom gledal tvojega širokega lica... Treba ti je bilo hoditi za menoj. — Nisem te klical — idi k vragu!»

Zgrabil jo je za rame in pas... Bil je močan, divji v svoji jezi, ona pa izdelana, trudna, žalostna — ali pravica je bila na njeni strani. Uprla je slabotni roki v njegove rame in bile so težke kakor svinec, izpodneslo mu je pod tem sunkom noge — glasno je telebnilo ob stene, je letelo navzdol v tiho vodo... Od sten in neba je donel krik, grozni krik smrti: »Marija!« — Pljusnilo je — in grozen molk je zavil stene. Tedaj je padla na kolena uboga žena, dvignila je roki k nebu in zakričala, da se je treslo skalovje: »Marija! Marija! Kaj ni bilo tvoje ime njegov poslednji klic! Bodi mu priprošnjica Marija! — Saj ni bilo hudobno njegovo srce, zmotil ga je čas, napuh svobode, želja po zlatu. Naj ne bodo izgubljene moje molitve, moje solze!...«

Dolgo je klečala nad brezdnom. Vrtelo se ji je v glavi, zdelo se ji je, da se ji iztegujejo iz brezdna nasproti roke, ki so jo objemale pred leti. Klicalo in vabilo je navzdol: Pridi, konec bo tvojih bolečin...

Glasno in tožno je zaklicalo: »Mati!« Stresla se je, vstala in si zravnila obleko: kliče jo otrok, ki nima očeta in ne sme izgubiti matere.

Zvon je zapel na Trsatu...

* * *

Vroče žari od skal. Trta in smokva zavijata liste, po cesti na Veprinac plešejo kolobarji prahu in pokrivajo rdeči dren ob mejah. Morje je mirno in gladko, le posamno jadro plava po njem.

V selu nad Preluko sede pod verando. Ded in kum Andre vežeta mreže, Vidin oče teše toporišče za sekuro, babica vrti preslico, lepa Kata veže velike cvetke v široko pregrinjalo, pogleduje ljubeče Vido, ki šiva modro krilo, in se ozira kradoma na morje. Kuma Frana in Darinka izbirata kup zelišč in se nasmihata otožno malemu Kuzmetu in Radiču, ki se igrata Francoza in Angleža.

Beda pripoveduje staro pričo: »In vstal bo kraljevič Marko in razbil bo vse

se rogali pradavnim postavam, bodo uničeni in strti — misel in beseda kraljeviča Marka bo vladala svetu...«

»Bog daj, tako bilo!« je prikimal ded, babica je umolknila in se zamislila. Pero

»V Ljubljano prihaja baje kurir za kurirjem — razglasijo pa samo, kar je njim prav. Guverner je poslal svoja sinova v Trst.«

»Delajo, kot bi ne bila tudi za Ilirijo

Železna maša kanonika, dekana in župnika žužemberškega Mihaela Tavčarja, ki je ta redki jubilej kot najstarejši duhovnik ljubljanske škofije v častiljivi starosti 94 let obhajal na dan Vel. šmarna l. 1917. Prva slika predstavlja jubilaranta, ko ga nesó na stolu sedečega v cerkev, kjer je sedé opravil sv. mašo, kar mu je papež z ozirom na prestano bolezen brzojavno dovolil.

je udaril po lesu: »Kako tiho je tu — a zunaj v svetu je zdaj prevelika vojska.«

»Pride tudi k nam, ne boj se,« odvrne Andre, »vse čaka in prisluškuje...«

»In razodele se bodo misli mnogih src.«

»Zdaj smo še slavili Napoleonov rojstni dan.«

»Naj gre k vragu!«

vojska pred durmi. Govorijo vedno o zvestobi Ilircev.«

»Pokaže se jim...«

Pes je zalajal. — Znan bradat obraz se je pokazal na stezi. Bradašina!

»Bog z vami!«

»Bili zdravi, kume! Kake novice nam prinašate? Sedite! Grlo vam bo suho.«

Goriške usmiljenke s šolsko mladino v kleti.

Vojaška kapelica v strelskem jarku.

svoje sovražnike in vladala bo pravica na morju in na gorah, častili se bodo zopet sveti obredi in domači jezik, priznana bo pravda vdove in sirote, spoštovana bo čistost devic, svetost zakona. Oni, ki so

»Ubil ga Bog!«

»Ne bilo mu spomina, ne kolena!«

Jeknile so kletve pod verando, ponavljalo jih je listje tiho šumljaje. Darinka se je zasolzila: »En človek — toliko gorja!«

Urno je prinesla Vida majoliko in bige. Bradašina jo pogleda smehljuje: »Devojka lepa — kako se je to razcvetela... A da ve, kake novice prinašam, poljubila bi starca, dasi ima kuštravo brado.«

»Kakšne novice, Bog vas je dal? — Bo zopet kaka kazen, kako nabiranje, kak vojni davek?«

»Boljše, vse boljše!« — se je razkoračil Bradašina: »Poslušajte! — »Naš cesar je napovedal Napoleonu vojno; kmalu, lepa devotka, kmalu pride Marko, glej, da me ne pozabiš povabiti, znam plesati kakor medved.«

»Vojska!« so dahnilo vsi iz duše, ded se je nasmehnil: »Bo še dosti drugega plesa pred svatbenim dnevom.« —

In bilo ga je. Mimo čakajočih oči in srca se je razvijal kratek boj za Ilirijo. Ustili in grozili so Francozi, kako da bodo odvrnili vsakega predrzneža, ki se bo upal prestopiti meje brez njih dovoljenja. Naštevali so število vojakov, ki obkolijo Avstrijo, raznašali so, da je dvor že pripravljen za beg, a da se ne boje trgovci na Dunaju Francozov, ker vedo, da so naredili z njimi že dobre kupčije, kajti francoski vojak ima denar, avstrijski vojak ima pa samo papir, ki je vsak dan manj vreden, ki bo padel še pred koncem vojne tako nizko, kakor nekdanj assignati. Ilirci naj se ne vznemirjajo, vse to nima pravega pomena.

Toda dogodki so šli svoj tek kakor voda, ki se udere raz breg, in ljudska nevolja je bila kakor voda, ki izpodjeda na tihem prst in se vlije burno, ko dobi razmah.

Intendant civilne Hrvaške in policijski komisar Musič sta šla na pregled v Mrzlovodico. Pri Kamencu so jih napadli z motikami in noži oboroženi kmetje, ranili so komisarja, ki jim je v kljub temu ušel, intendant so izročili zvezanega Avstrijcem.

Velik strah so prestali Francozi v Karlovcu, ko so slišali, da je prestopil oddelek Avstrijcev meje in se bliža mestu, napovedane posadke iz Italije ni bilo še. Hitro so poslali kurirja k guvernerju. Guverner jim je pisal, da naj poizvedo točno, kak oddelek je to, kako uniformo nosi, koliko mož šteje — da bo vedel, koliko pomoči naj pošlje.

Ali ni bilo več človeka, ki bi poizvedoval in odgovarjal guvernerju — urad-

niki so zbežali. Pozneje se je izvedelo, da je bilo prišlo v karlovško okolico dvesto Avstrijcev po živež, katerega so plačali s papirnatim denarjem.

Od vseh strani so prekoračili Avstrijci meje — marsikje so se jim pridružili kmetje. Kje je bila skrita prijateljica puška? — Kdo ve? — Našli so jo — kdor je ni imel, je zgrabil za kramp in koso — vse je dobro, kadar je napolnila jeza in želja srce.

Črnogorski kralj Nikita in njegov zet italijanski kralj Viktor Emanuel na sestanku v Franciji.

Francozi so ustrelili vsakega kmeta, katerega so dobili oboroženega. Pa kljub njihovi moči in bahanju je prišel nadnje in nad njihove prijatelje tak strah, da so bežali o vsakem šumu iz svojih mest.

»Tako je z njimi kakor s Turki,« je

dejala baba Beda. »Ko so se jim iztekla leta, je prišel nadnje tak strah, da jih je pobil lahko vsak otrok, kakor smo videli in slišali od naših starih. Tako bodo pripovedovali zanamci, kako sta minula slava in strah prevzetnikov.«

Kako je živela Vida te dni? — Skoraj da je pozabila, da ne sme postajati Kastvanka nikdar brez dela. Vedno so bile na preži oči, srce je pričakovalo in pravilo: »Marko pride!«

Čisto, jasno jutro je žarelo nad Učko. Vido je zbudil očetov klic: »Vida! Jadrnice! Angleži!«

Ponosno so plule tri fregate mimo Preluke. Kaj ni pozdravljal nekdo na krovu? — Marko? ...

Oče in ded sta hitela v čolne, veslala sta v bližino Reke, ves dan nista prišla, zvečer sta prinesla zanimivo novico: Angleži so se bili izkrcali na Reki, župan ni posredoval, vojakov ni bilo, ker je bil šel general Garnier na poizvedovanje. Angleži so pravili, da se bližajo Avstrijci po kopnem, da so hudi boji pri Beljaku in da bo s pomočjo ljudstva Ilirija kmalu izpraznjena nepoklicanih gostov. — Francoskih uradnikov na Reki pa se je polastil tak strah kakor karlovških — večina njih je zbežala.

Zanimiva vest — toda zanimivejša je bila za Vido, da se nahaja med Angleži mlad kapitan, ki pozna mišljenje domačinov, ki kaže Angležem kraj, primeren za napade, ki pozdravlja svojo zvesto zaročenko. Kmalu se vrnejo fregate iz Dalmacije in tedaj pride Marko na obisk.

Tretji dan je prinesel oče vest iz Reke, da je odstavil guverner župana Scarpa in imenoval za župana Tercyja, karal je guverner tudi uradnike, da so bežali brez povoda, ker se je utaborilo pred Karlovcem dvesto mož.

In potem, o Vida! usidrale so se v Lovrani angleške fregate, na Veprinacu se je utaboril Nugent. Po cesti na Trst in Postojno so se vršile bitke, vsa Ilirija je bila bojno torišče, na katerem so se umikali, vračali in bežali Francozi.

Lazarič je hodil po Istri. Zvonovi so zvonili in klicali ljudstvo na upor. Razvnela se je uporna kri, podili in pobijali so Francoze, hrvaški vojaki so prestopili od Francozov k Lazariču — Francozi so se jokali, ker so se vdali neslavno kmečki vojski.

Nemir vojske je prihajal v tiho selo nad Preluko, kakor znan in pričakovan gost. Babica je mešala in kuhala, polno posla sta imeli Darinka in Kata, vedno so prihajali po cesti na Učko, so prihajali iz Reke, iz Primorja. In babica je dajala prijateljem in neprijateljem; ranjenim vojakom in kmetom.

Večkrat je prihitel v Preluko Marko. Ožgan od vetrov, v vojaški rdeči suknji, spremenjenega obraza in besede ni bil več Marko otroških let, pa je bil Marko, katerega edinega je ljubila, za katerim je zrla ponosno, kadar je odhajal.

Ni ga vprašala o materi, ni je omenil on.

Poroka bo takoj, ko se vrne stari red, je rekel. Ni ga vprašala, ako ima kaj vesti o svojem bratu. Bila je rana, katere se ni hotela dotakniti Vida — pravili pa so Kastvani, da se joče pogostoma Kastička, da gleda vedno za angleškim brodovjem in vzdihuje: »Marko, moj edinec!«

Grmenje boja, smrt tolikerim, Vida pa si je pripravljala svatbeno krilo, obšito s svilo in zlatimi nitmi, je pregledovala bale perila in oblek — vsega toliko, da zadostuje za življenje in ostane še po smrti;

Razkošnost na jugu: Običaj italijanskih viničarjev.

sramota za ženo, ki ne prinese toliko k hiši.»

— Brodovje Angležev je odjadralo, da pomaga Avstrijcem oblegati Koper. Ded je odprl skriti vhod v jamo in mignil vnukinji, da gre z njim. Prižgal je baklo in svetil je ob stenah, smehljaje je vprašal vnukinjo:

»Vidiš kaj?«

»Vidim bale bombaža, suknja in sefira.«

»Tvoje je, kar vidiš in ne vidiš. Glej, Vida!«

Segel je v jamico v steni in izvlekel je železno skrinjico: »Nesi jo babici, izroči ti jo na dan poroke.«

»Nakit,« se je domislila Vida in zasijale so ji oči. Vedela je, da brani mati.

kakor vsaka mati v Kastavščini, zlatnino za hčerko. Da je vzel ded skrinjico iz skrivališča, je znak, da se bliža poroka, da se ne boji več zalezovanja. —

Minuli so dolgi dnevi pričakovanja.

Slovesno so zvonili zvonovi, so gremeli topovi — zdaj v znak miru. Slovesno je oznanil plovnik raz prižnice: »Za poveljanje božje službe in za zveseliti vse ljudi po ilirskih, nekaj časa sem francoski ob-

lasti oddanih, zdaj pa zopet vdobljenih deželah, smo za prav spoznali, vpeljati zopet cesarski estrajski kalender in cerkvena opravila, tako, kakor so jih obhajali v letu 1809.«

Stara vlada, stari zakoni! Razveselili so se jih kakor starega prijatelja. Pozabljene so bile nadloge prejšnjih let, pozabljeno, kar je storila in želela dobrega francoska uprava, le redko kdo je obžaloval odhod Francozov, le redko kdo je šel za njim, najbolj pusto je bilo onim, ki so se zamerili s prevelikim prijateljstvom do tujcev ostalim domačinom.

Od proslave dne, ki ji vrača ženina, ki ji je porok, da stopi hči zaničevane vedene v ponosni dom Kastičev, je šla Vida z očetom. Videla je prihajati Kastičko iz cerkve. Še nikdar ni govorila z njo — sedaj pa je velelo srce in potreba, da nagovori in pozdravi mater svojega zaročenca, saj pripovedujejo zgovorne žene, da povprašuje večkrat po Vidi, večkrat in brez jeze.

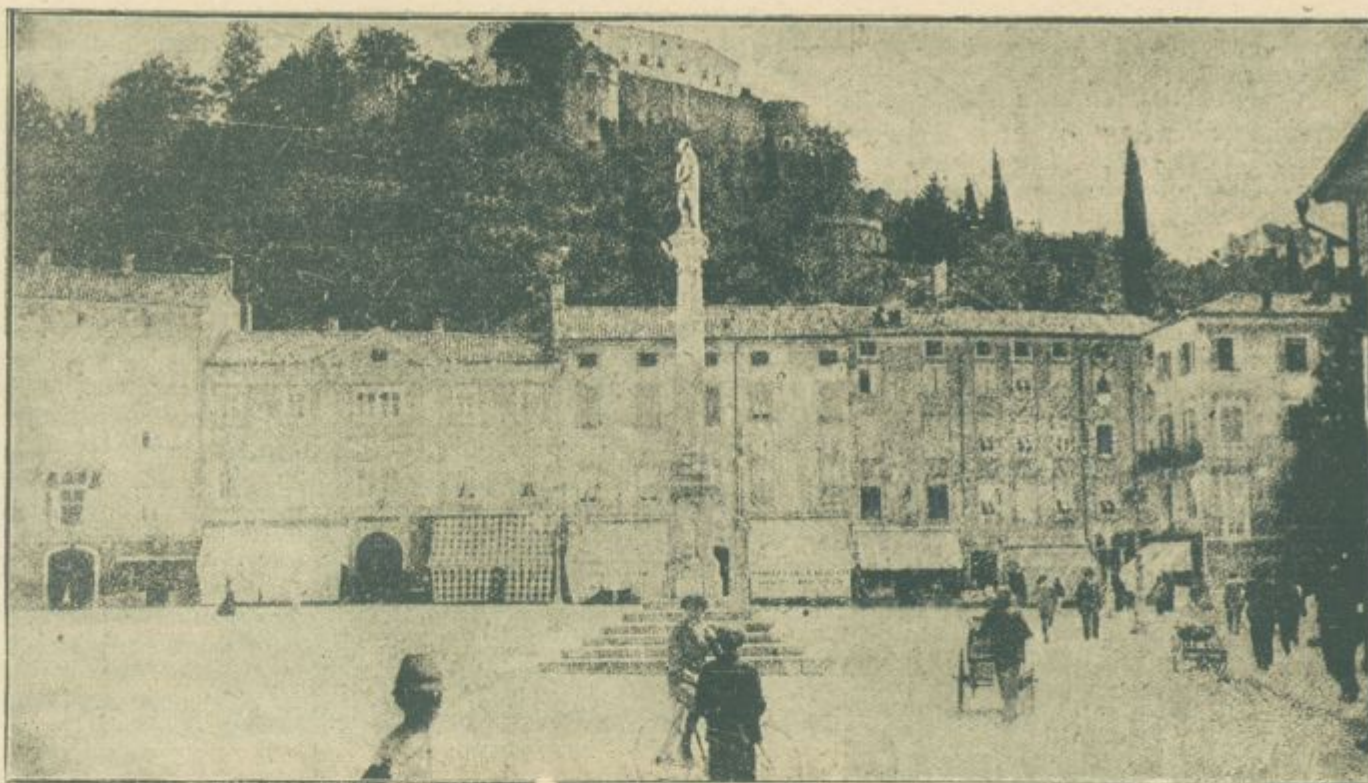
Priklonila sta se z očetom, ko se je približala Markova mati v črnem velu, objokana. Pozdravila je Vida:

»Bog z vami, gospa Kastička! Ne žalujte — saj se vrne skoraj Marko.«

Sladek dekličin glas je vplival vidno dobrodejno na Markovo mater. Pogledala je Vido in že se je kazala senca smehljaja na njenem trdem obrazu — kar zagleda Vidovega očeta, se zmrači, stisne roki k sebi in reče prezirno: »Vrne se Marko ali se ne vrne zate! — Zaklela sem se in držala se bom zakletve: Nikdar ne bo hodila Katina hči po moji hiši. Kača — ti si kriva vse moje nesreče, da je bežal Marko, da je ubit moj mlajši sin...«

»Čuvaj se greha, Cveta, ne žali tega, kar ljubi tvoj sin — lahko bo njemu izbirati med materjo in nevesto, a težko bo tebi gledati.«

Tako govoreč je objel oče trepečo Vido in jo peljal nagloma navzdol. Za njima je klicala Kastička: »Bomo videli!« — obrnila se je Vida in rekla solzna: »Obdržite si svojega sina!« — ljudje, ki so hodili iz cerkve in postajali v pomenku po trgu, so spremljali z glasnimi opazkami ta prizor: »Prav ji je povedala Kastička. — »To rugalo od Kastičke! Taka mila

Pogled na mestni trg z gradom v Gorici.

Italijanski ujetniki opazujejo potek bojev v predstojećih postojankah.

devojka.« — »Rožmarin Kastve.« — »Učini ji zopet baba Beda — po kolenih se bo plazila do nje.«

Vida je zavila in zaprla v skrinjo vse delo za prihodnost. — Mati jo je karala in tolažila: »Ne bodi! Mala nesreča te ne sme preplašiti, nikdar ne gre mladi nevesti vse gladko do ženinovega doma. Kastička ljubi sina in ne bo ga pustila, Marko ljubi Vido in ne bo je pustil.« —

Prišel je z radostnim srcem, z odprtimi rokami: »Vida, dušica! — Svobodno sem se vrnil na dom očetov, zdaj bova delala, da se vzdigne zopet hiša, ljubila bova mater, da se ne bo čutila ubožica sama.«

Sedela je pri statvah in se ni genila — ni mu hitela v objem. Začudil se je bolešno: »Kaj je s teboj, Vida?«

Novi nemški kancler grof Hertling.

Pojasnila mu je njena mati, ki je pozdravila veselo zeta, in dostavila je Vida odločno in trdo: »Nočem, Marko, da bi ti bilo kdaj žal — ni sreče brez materinega blagoslova.«

Nič ni rekel. Divjal je iz hiše. Kata je objela hčer: »Le obleci se, nevestica, v pisano obleko, ne bo pustila Cveta sina.« — Marko je hitel domov. Nič mu ni bila mati rekla, da se je prerekala z njegovo zaročenko, dasi ji je povedal, ko je prišel, da se misli poročiti v kratkem. Mračen je stopil k materi: »Z Bogom, mati! Izgubili ste zadnjega sina. Vida pravi: jaz nočem brez blagoslova — vi pravite: zaklela sem se... Pojdem, mati, v kraje, kjer ne tržejo matere sinov od dragih src, radi starih mrženj in vraž — pojdem, kjer ne ločijo ljudje, kar družijo Bog. Morje bo moj dom, moja ljubezen.«

Hotel je iz hiše. Strašno je zajokala mati in planila za njim: »Marko, moj Marko, ne hodi! — Sama pojdem in naprosim dekle, sama pojdem in naredim mir! — Pojdi z menoj — ne pridi za menoj! Pa ne — počakaj — naj uravnaj sama...«

Uklonjena je šla po kamniti stezi, med brinjem in robidjem. Težka pot za ošabno srce! Plaho je stopila v Bedino hišo: »Mir in zdravje tej pošteni hiši!«

»Sprejmi vas Bog, gospa Cveta!« — se je glasil odgovor. Vida je skočila od statev in ni vedela, kaj bi — ponosno sta stali mati

in babica... A tam od vrha je zapel Marko: »Izprosila majka je devojko!« — objem ljubezni je izbrisal staro sovraštvo.

Vida je obrnila oči na skale, nad katerimi čuje in varuje Majka Trsatska,

General von Bellow,

vrhovni poveljnik nemških čet, ki operirajo po italijanskih tleh Slovenske Benečije.

sklenila je roke in vzdihnila: »Hvala Ti, majko! Bila bi nam vedno čvrsta nada in naklon!«

Kakor kita cvetja so bili svatje, ki so jezdili iz Preluke navzgor. Iz Bedinega sela v staroslavno mesto. Na fortici sta se ustavila Marko in Vida. Ženin je iztegnil roko in pokazal na morje, na svetišče nad njim in rekel slovesno:

»Odbit je naval sovražne moči, svoji stojimo na svojih tleh. Kakor naši dedje, tako mi! Naše morje in naš breg! Čuvaj in varuj nas Mati Trsatska!«

Razno.

Izdelovanje saharina. Sladilo saharin je znano šele od leta 1879. Kemik Fahlberg, tedaj profesor na univerzi v Baltimore ga je izumil čisto slučajno, kakor se pripoveduje. Šel je h kosilu, ne da bi si umil roke, po-

tem ko je delal v svojem laboratoriju s kemično kislino. Vgriznil je v kruh in čutil neki sladek okus. Očital je dekli, da je kruh naprašen z nečim; ona pa mu je rekla, naj si ogleda rajši svoje roke, ki so bile kakor namokane. Obliznil je prst in spoznal, da je prinesel nekaj novega iz laboratorija. Od leta 1885. se prideluje saharin redno. Edina tovarna za Avstrijo in Ogrsko je v Odersburgu. Tovarna sestoji iz skupine večjih in manjših poslopij, v katerih je zaposleno več kakor dvesto delavcev, večinoma žensk. Takoj ko vstopiš, čutiš na jeziku sladek saharinov okus, vzduh okolice je prepojen tega okusa, da dihaš naravno saharin, kakor dihaš kis v obližju kisove tovarne.

V prvem prostoru delavnic v tovarni se spreminja benzojeva surovina v saharin. Kakor je znano, je saharin produkt toluola. V velikih kotlih se vrši sprememba, ki loči saharin od toluola. V dosego tega je treba več kemičnih snovi. Vse to kuhanje in spreminjanje je zelo sestavljeno in natančno, ko se odloči droben bel prah, je dosežena prva stopnja izdelovanja. Druga stopnja je oblikovanje. Prah se tlači in stisne v kolačke in kristale, kakor pride na prodaj. Prah je stoprocenten in je 5000krat tako sladek kakor ista množina sladkorja. Kolačke prodajajo samo lekarne, kristale se uporablja večinoma za obrt. Najbolj v navadi za uporabo so komadiči, ki sestojijo iz saharina, spojenega s snovjo, ki nima nikakega okusa in ki so 300krat slajši od sladkorja. Dobe se tudi komadiči, ki imajo samo desetkratno sladkost.

Pred vojno je bilo izdelovanje saharina v Avstriji jako omejeno. Tedaj so trdili, da je saharin zdravju škodljiv. Izdelovalci so bili navajeni na izvoz, ki je šel na sever na Japonsko, Kitajsko, Južno Afriko. Marsikje so preprečili uvoz, tako Romunska in Bolivija. Težave pri proizvodnji in prodaji so bile tako velike, da so bile tovarne saharina prisiljene, da ustanove svetovni sindikat, paralelek z mednarodno sladkorno konvencijo. Nemčija ima tovarno v Magdeburgu. Saharin je ves čas, kar se izdeluje in prodaja, pod strogim vladnim nadzorstvom. Znano je, da nima saharin nikake redilne vrednosti in je njegov okus večini ljudi zoprn. Vendar ne more biti v majhni meri škodljiv, ko ga ra-

Angleški tank v reklamne svrhe po pariških ulicah.

bijo za oslajevanje nekaterih zdravil. — Glavna njegova napaka za sedaj je, da se ne dobi vsak čas.

Surovo maslo ali puter? Lani enkrat se je potegnil nekdo v »Glasniku« za besedo »puter«, ki smo se je že tako oprijeli, da nam je bolj priljubljena kakor »surovo maslo«, in omenil je, da beseda puter nikakor ni nemška, ker jo rabijo tudi Lahi. Zdaj se je oglasil Nemeec dr. Heilborn, ki piše v »Über Land und Meer«, da mu da na videz popolnoma nemška beseda »Butter« misliti, ker je pravzaprav tujka. Šele leta 1842. se nahaja beseda »buttern« prvič v norimberškem slovarju. »Butterbrot« je postal šele v drugi polovici 17. stoletja splošno znan. Beseda »butter« izhaja iz skitske besede »bus«, govedo, in »tūros«, sir; iz tega so dobili Grki svoj »butürom«. Herodot pripoveduje, da so bili Skiti prvi izdelovalci putra, delali da so puter ali maslo iz konjskega in ne iz govejega mleka. Morda je mislil Herodot na kumis, ki se pripravlja iz konjskega mleka, ko se nareja maslo samo iz smetane. Strabo piše, da so uživali maslo poleg Skitov tudi Iberci in Kelti. Germani so poznali maslo, niso ga pa uživali, rabili so ga za mazilo, kar se pozna tudi iz prvotnega naziva »anco« ali »amero«, ki pomeni toliko kakor mazilo. Polagoma so se privadili narodi starega veka na maslo, uživali so ga pa le kot zdravilo. Bizantinski zdravniki so priporočali maslo za kašelj in za pomirjenje otrok pri zobovici. (Vročina, ko dobivajo otroci zobe.) Indija je bila od nekdaj dežela masla. Stari Indijci so cenili maslo visoko in so ga uživali pri vsaki jedi. Po trgovini z Indijo so spoznali Arabci maslo, in po teh židje. Zdi se, da so belili Arabci, ki nimajo drevesnega olja (oljk), že v zadnjem stoletju pred K. z maslom iz ovčjega mleka. Čudno pa je, da je beseda »prodajalec masla« pri Arabcih zmerjanje. Afričanski rodovi uživajo raztopljeno maslo, v nemški Vzhodni Afriki pitajo dojenice z raztopljenim maslom. (Gospa, ki je bila v

nemški Vz. Afriki, pa piše, da tam ne uživajo zamorci masla, da ga rabijo samo za mazilo. Pač ne bo pri vseh rodovih enako.) Iz masla napravljajo neko milo za snaženje obleke in z maslom se namažejo, da jih ne muči vročina; maslo je Afričankam pomada za lase in svečavo. Kitajci in Japonci ne cenijo masla, Mongolci Tibetčani pa ga zelo cenijo. V tibetskem samostanu Kumbun slavijo vsako leto meseca svečana veliko masleno slavnost

smo pa bili že v mirnih časih večinoma zadovoljni s kruhom brez namaze in revež nam je, kdor nima kruha. Namaz se zdi marsikomu potrata. Ne škoduje pa namaz, kdor jo premore, dasi ni ravno neobhodno potrebna. Posebno pri črnem kruhu in pri majhnih kosih naših dni pospeši namaz prebavo, varuje čreva in nasiti želodec. Ali kaj, ko zdaj ni masla, ne surovega, ne kuhanega, in je zaman vprašanje, kateri narod je izdeloval prvotno

Vladivostok, važna vojna luka sibske gubernije, ki so ga tekom zadnjih dni glasom časniških poročil zasedli Japonci sporazumno z entento, ki je svoječasno tusem vpeljala ogromne množine vojnih in drugih potrebščin, a jih vsled sedanje ententi neprijazne boljševiške vlade namenoma zadrževala ter tako za slučaj morebitnega konflikta udejevala nevarnost za hrbtom ruske armade.

(kakor pri nas Novo leto). Priprave se začno že mesece poprej. Potrebno maslo nabirajo in spravljajo preneteno v hladilnicah. Nato izgnetejo duhovni iz masla za slavnost potrebne reliefe. To so večinoma Budhovi kipi ali posnetki templjev, ki so po 20 čevljev visoki. Reliefe poslikajo. To predstavlja včasih delo velike umetniške vrednosti. Te kipe ali podobe razsvetljujejo ob slavnosti s svetilnicami na maslo. Kaj se godi končno z njimi, je skrivnost boncev. Maslo ali puter je Nemcem jako priljubljena zabela in namaza za kruh. Da je kdo zelo reven, pove Nemeec s tem »da nima za maslo na kruh«, — pri nas

maslo in če naj se imenuje maslo ali puter — ko pa ne bo vedel navadni človek kmalu več, kakšno da je ...

Po svetu.

Morda pa le pride mir, vsaj z Rusijo!

Zastopniki Rusije in zastopniki naših v vojni združenih držav se posvetujejo v Brest-Litovsku o pogojih glede sklepanja miru. Ruski odposlanci so poudarjali jasno izraženo voljo ruskih narodov, naj bi se

Iz življenja ruskega naroda. Slika predstavlja vaskega učitelja, ko ob nedeljah popoldne čita svojim v šolski sobi zbranim občanom razne poučne spise in časniška poročila, ter je tako v neposredni stiki s šolskimi otroki in njihovi roditelji.

Ob 150letnici rojstva tirolskega junaka Andreja Hoferja, ki so ga Francozi ustrelili v Mantovi na Laškem.

kmalu sklenil splošen, pravičen mir, sprejemljiv za vse narode. Navedli so potem šest točk, da naj se na njih podlagi prično pogajanja. Te točke se glase:

1. Ne dovoljuje se nobena nasilna združitev ozemelj, ki so jih med vojno zasedli. Čete, ki so jih zasedle, se v najkrajšem času umaknejo.

2. V polnem obsegu se ponovi politična samostojnost tistih narodov, ki so jo med vojno izgubili.

3. Narodnim skupinam, ki pred vojno niso bile politično samostojne, se jamči možnost, da potom ljudskega glasovanja odločijo svojo pripadlost k tej ali drugi državi ali o svoji državni samostojnosti. Glasovanje se mora tako izvesti, da se pri tem jamči za popolno neodvisnost pri oddaji glasov vsemu prebivalstvu dotičnega ozemlja, v številni izseljence in begunce.

4. Za ozemlja, kjer bivajo mešane narodnosti, varuje pravico manjšine posebna postava, ki velja za samostojnost narodne kulture in za samoupravo, če je praktično izpeljiva.

5. Nobena vojskujoča država ni obvezana, da plača drugi državi takozvane vojne stroške. Povrniti se morajo kontribucije, kjer so jih morali plačati. Kar tiče nadomestil izgub zasebnikov vsled vojne, se poravnajo s posebnim zakladom, v katerega prispevajo tisti, ki so se vojskovali, po proporu. —

6. Kolonialna vprašanja se odločijo vpoštevajoč načela, ki so se obrazložila v točkah 1—4.

Zastopniki zveznih držav so izjavili, da so tudi pripravljene po želji svojih narodov skleniti trajen mir. Z ozirom na stavljene točke pa odgovarjajo:

Glede na 1.: Zvezne vlade si ne nameravajo s silo prilastiti ozemelj, ki so jih med vojno zasedle. O četah, ki se nahajajo zdaj v zasedenih ozemljih, se sprejmo določbe v mirovno pogodbo, v kolikor se o umiku na nekaterih mestih že prej ne sporazumejejo.

Glede na 2.: Zavezniki ne nameravajo oropati samostojnosti narodom, ki so jo v tej vojni izgubili.

Glede na 3.: Vprašanje o državni pripadlosti narodnih skupin, ki nimajo državne samostojnosti, se po nazoru četvero-zveze ne more mednarodno (med državami) urediti. V danem slučaju naj to vprašanje s svojimi narodi reši vsaka država samostojno ustavnim potom.

Glede na 4.: Ravnotako tvori z ozirom na izjave državnikov četvero-zveze bramba pravice manjšin bistveni del ustavne samoodločbe narodov. Države zaveznikov pa bodo tudi to načelo povsod uveljavile, kadar se bo zdelo, da ga je mogoče praktično izpeljati.

Glede na 5.: Zvezne velesile so večkrat naglašale, da je možno medsebojno ne le odpovedati se povračilu vojnih stroškov, marveč tudi povračilu škod, ki jih je povzročila vojska. Vsaka vojskujoča velesila bi morala povrniti le stroške za svoje v vojnem ujetništvu in škodo, ki se je zadala v lastnem ozemlju z nasilnostmi proti določilom mednarodnega prava po sovražniku. O ustanovitvi posebnega sklada v ta namen, ki ga je predlagala ruska vlada, bi se moralo šele razpravljati, če se drugi vojskujoči v primernem roku pridružijo mirovnim pogajanjem.

Glede na 6.: Med štirimi zveznimi velesilami razpolaga s kolonijami le Nem-

čija. Nemška delegacija se je glede na to izjavila v popolnem soglasju z ruskimi predlogi.

Nato so omenili ruski odposlanci, da niso sicer v vsem edini s to izjavo, zlasti pri 3. točki, vendar priznajo, da so splošni pogoji za sklepanje o miru dani. In ker Rusi žele splošnega miru, zato naj se počaka s sklepanjem o splošnem miru do 4. januarja ter naj se medtem obveste vse druge države, da povedo svoje mnenje. — Glede miru med Rusijo in nami pa se obravnave lahko takoj nadaljujejo. Dasi je veliko ovir, dasi so razmere na Ruskem precej nejasne in bukne lahko vsak hip nekaj popolno novega in nepoznanega na dan, vendar je gotovo, da smo se z ruskim premirjem zelo približali splošnemu miru ali vsaj pripravam za tak mir.

Zmes.

Pa jo zmisli bistra glava . . . Zelo nevaren zločinec, obsojen na smrt, si sme sam izvoliti način smrti. Ta nekaj časa premišljuje, nato pa pravi: »Če mi že dovolite, da sam volim način smrti, potem mi je najljubše, da umrjem na starostni onemoglosti.«

Tiska in izdaja Katoliška tiskarna v Ljubljani.
Odgovorni urednik Josip Klovar.

Srečno novo leto

vsem častitim naročnikom želi

upravnništvo Ilustr. Glasnika.